

De hond in het wapen van Acquoy.

Als op het internet gezocht wordt naar het dorpswapen van Acquoy komt men op diverse websites het heraldisch wapen tegen. Op de website 'nl.wikipedi.org' wordt het wapen als volgt omschreven: in zilver twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken van keel (rood), in het schildhoofd vergezeld van een lopende hazewindhoofd van sabel (zwart). Tevens wordt vermeld dat het wapen niet door de Hoge Raad van Adel is geregistreerd en dus niet als dorpswapen is erkend.

Op de website 'heraldry-wiki.com' komen we het wapen van Acquoy ook tegen. Er wordt tevens vermeld dat de dwarsbalken in het wapen gebaseerd zijn op het wapen van Arkel, maar dat de herkomst van de hazewindhond niet bekend is.

In het prachtige boek 'De Baronie Acquoy, een vorstelijke geschiedenis' geschreven door de heer H. G. Dijk, wordt al een vraagteken gesteld bij de bewering over de hond. Ook zijn er sagen bekend over de gekanteelde dwarsbalken en de hond in het wapen van Acquoy. Op de website van de Kooise Dorpsraad heeft de heer A. F. Verstegen een aantal bijzonder interessante artikelen gepubliceerd over de historie van Acquoy, waaronder een artikel over het heraldisch wapen, waarin beide sagen zijn vermeld.

In het boek 'Leven der Doorluchtige Heeren van Arkel, ende Jaar-Beschrijving der Stad Gorinchem' door Abraham Kemp, uitgegeven te Gorinchem in 1656, komen we onder andere de beschrijving van het wapen van Acquoy tegen.

De Heer van Arkel als hoofd van Arkeldynastie voerde het Arkelwapen en gaf dat door aan zijn oudste erfgenaam. Het wapen van jongere zonen werd, in heradische termen, gebroken. Dit werd gedaan om de oudste tak van de familie te kunnen onderscheiden van de jongere takken. Dit kon onder andere gebeuren door de verwisseling van de kleuren die in het wapen voorkwamen of door het toevoegen van zogenaamde heraldische stukken, dan wel door het verminderen daarvan.

Kemp vermeldt in zijn boek hoe de gang van zaken bij de familie Van Arkel plaats vond. De Heer van Arkel als hoofd van de familie voerde het 'volle' wapen.



Hiernaast een afbeelding van het wapen van de Heer van Arkel zoals dat voorkomt in het wapenboek Gelre. Dit wapenboek werd samengesteld door Claes Heynensoon, de heraut Gelre, later heraut Beyeren. Het wapenboek is samengesteld tussen 1395 en 1402. Ook in andere oude wapenboeken komt het Arkelwapen voor en als helmteken werd meestal een zogenaamde vlucht gevoerd, voorzien van de gekanteelde dwarsbalken van het schild.

Heukelum, als jongere zoon Van Arkel, voegde aan het stamwapen een blauwe zogenaamde barensteel toe.

Asperen zette in de heraldisch rechterbovenhoek van het schild een mereltje. In de heraldiek wordt links en rechts vermeld gezien vanuit het gezichtspunt van de drager van het schild.

Acquoy voegde 'eenen hond' toe en de Heer van Leyenburgh drie merels.

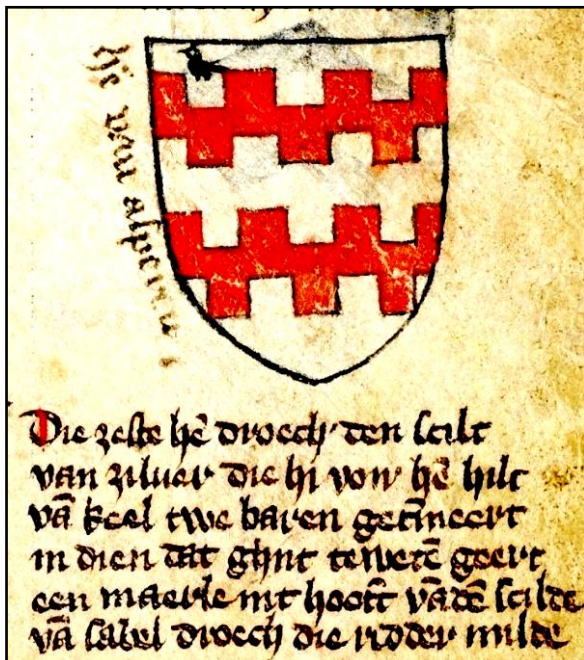
De beschrijving van de door Kemp genoemde wapens komt overeen met de wapens die onder die namen voorkomen in het genoemde wapenboek Gelre en in het Armorial Bellenville. Dit wapenboek is mogelijk opgesteld tussen 1364 en 1386, zeer waarschijnlijk in de Nederlanden. Aangenomen wordt dat Claes Heynensoon de opsteller is.



Heukelum, wapenboek Gelre



Accroye, Armorial Bellenville

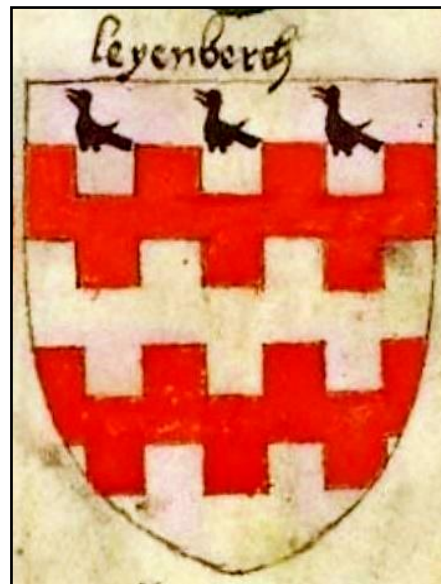


Het wapen van Otto II, Heer van Asperen. Hij sneuvelde op 26 september 1345 in de slag bij Warns. In het wapenboek Gelre komt zijn wapen voor. Onder het wapen staat een zogenaamd wapendicht. In een dergelijk gedicht werd het wapen beschreven, soms ook met de eigenschappen van de betreffende. Ook werd het wel gebruikt als een 'in memoriam'.

Het gedicht luidt:

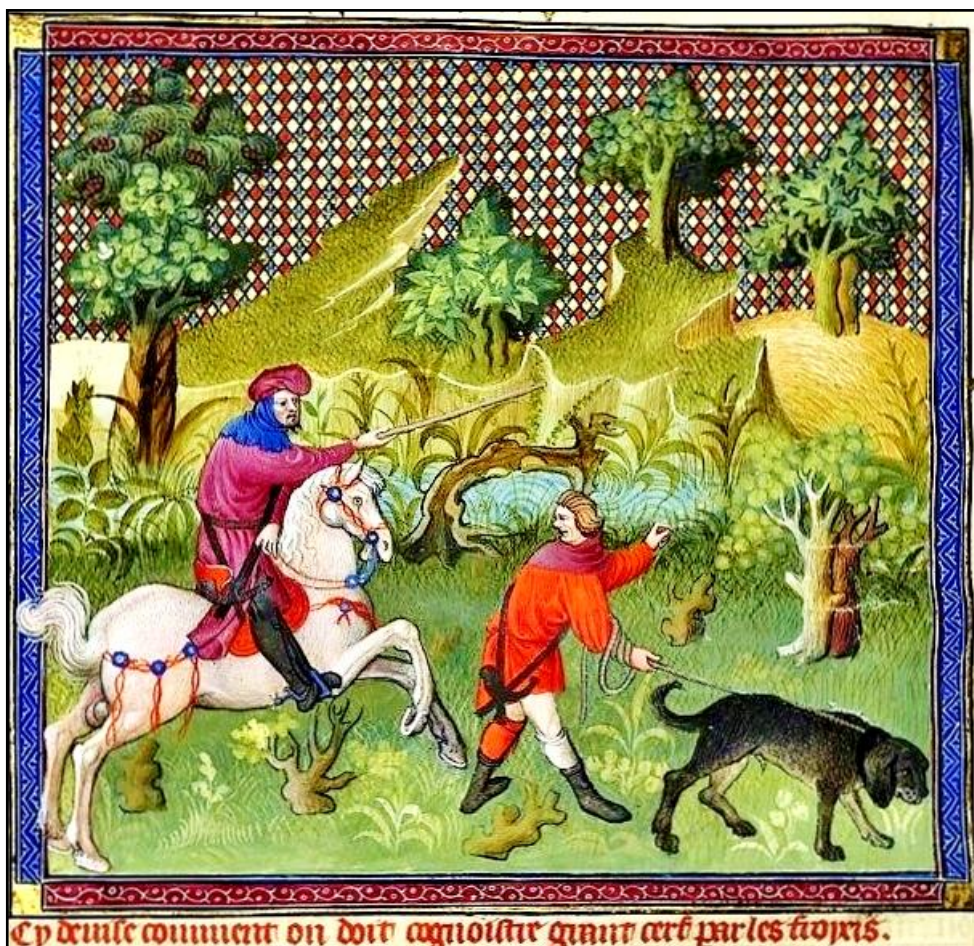
'Die zeste heer droech ten scilt van zilver, die hi voir hem hilt van keel twee baren getinneert in dien dat ghint ten verē geert een maerle int hooft van de scilte, van sabel, droech die ridder milde.'

Hiernaast het wapen van de Heer van Leyenburgh, ook wel vermeld als Leyenberch, zoals het voorkomt in het Armorial Bellenville.



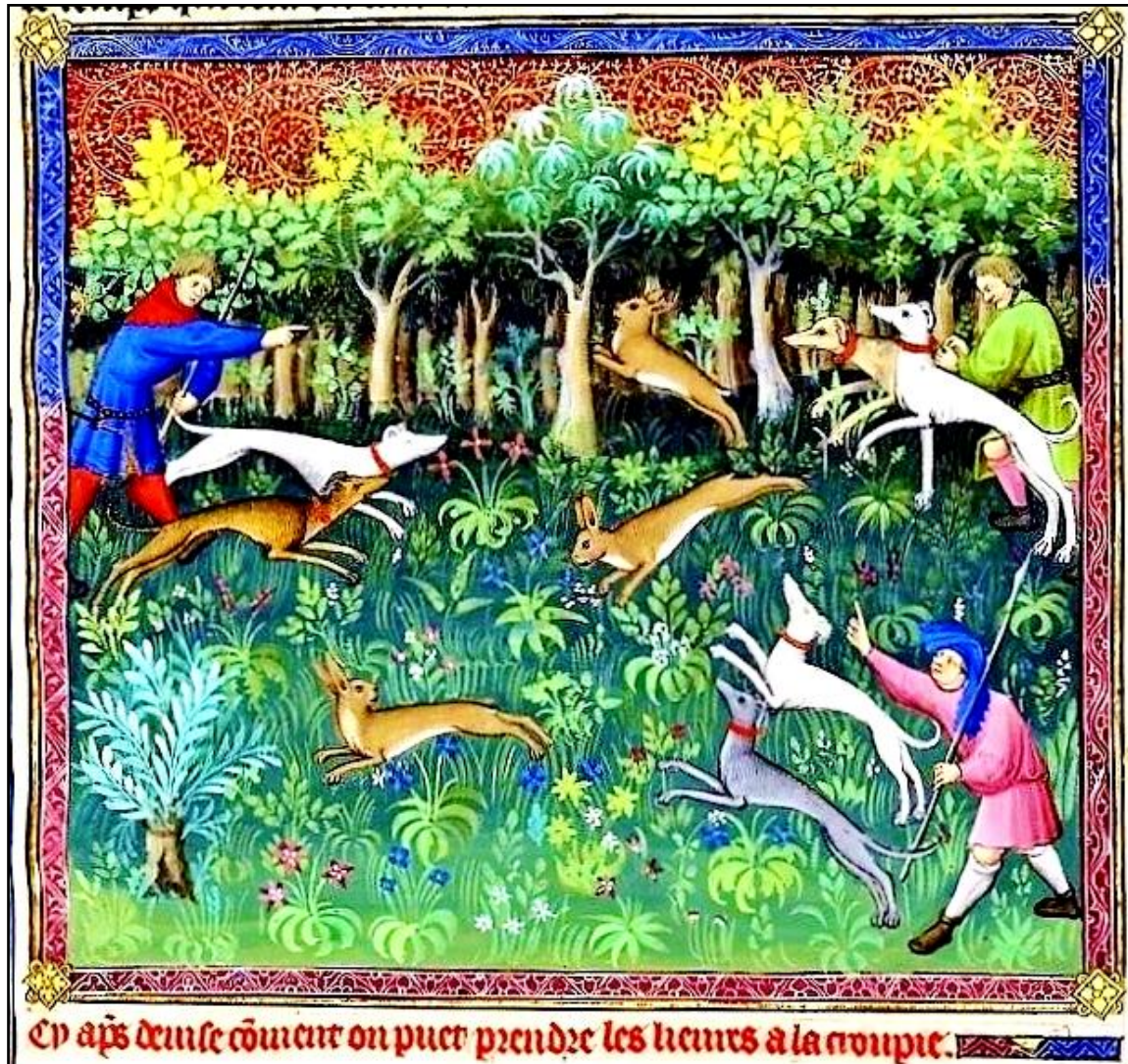
In het wapen van Acquoy, deze schrijfwijze wordt verder aangehouden, is duidelijk een hond te zien in de rechterbovenhoek van het schild. In middeleeuwse wapens, maar ook in tegenwoordige wapens van openbare lichamen en familiewapens, komen honden voor. Dit zijn meestal jachthonden zoals de brak en de hazewindhond.

In de middeleeuwen waren de brak en de hazewindhond populaire jachthonden. Beide komen ze voor op afbeeldingen in een middeleeuws Frans boek waarin jachttechnieken worden beschreven.



Afbeelding uit 'Livre de la chasse' van Gaston Phébus (1331-1391).

Op de afbeelding twee mannen, mogelijk een heer en zijn bediende die wild aan het opsporen zijn. De jachthond is een brak. Opvallend zijn de oren die langs het hoofd afhangen en de wat stompe snuit.



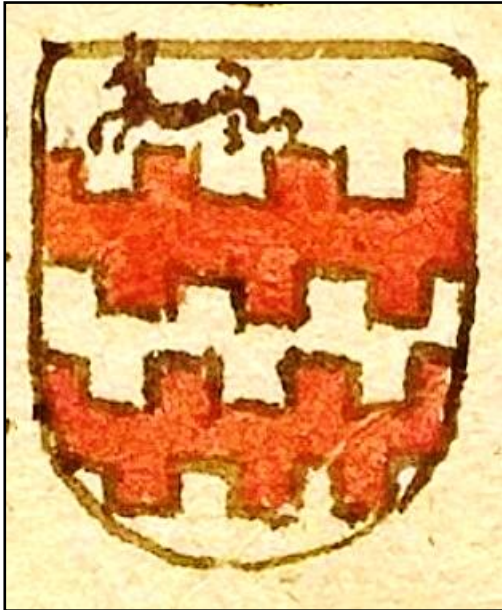
De jacht op hazen met hazewindhonden. Afbeelding uit 'Livre de la chasse.'

Duidelijk is het verschil te zien tussen de brak en de hazewindhond. De laatste is slank en gebouwd op snelheid en wendbaarheid.

Gelet op het verschil in de bouw van beide honden, en als we die vergelijken met de hond in het middeleeuwse wapen van Acquoy moeten we vaststellen dat de hond in dit wapen een brak moet zijn.

Als wapen van een heerlijkheid werd doorgaans het wapen van de eerst bekende heer van de heerlijkheid aangenomen.

Het Kooise wapen met de brak komen we ook tegen in het Album Amicorum van Walraven van Haften, heer van Haften, Hellow en Herwijnen (1515-1608).



In het handschrift 'Inscriptiones monumentaque in templis et monasteriis Belgicis inventa' van Aernout van Buchel (1565-1641) komen we ook nog een wapen Acquoy tegen. Dit kwam voor op een rouwbord van Jan van Swieten, heer van Opmeer, die op 14 augustus 1510 was overleden. Het bord hing destijds in het 'Gemeenlantshuys' te Leiden.

In dit wapen van Acquoy, dat hiernaast is afgebeeld, is duidelijk te zien dat de brak in het schildhoofd is verdwenen en plaats gemaakt heeft voor een hazewindhond. De afbeelding van de hond is slank en langgerekt en heeft een spitse snuit en geen afhangende oren.

De hazewindhond werd veelal door adellijke families in hun heraldisch wapen gebruikt en werd geassocieerd met het jachtrecht.

Bij de Staatsregeling van 1798 werden in Nederland de heerlijkheden afgeschaft. Het wapen van de voormalige heerlijkheid Acquoy is kennelijk verder doorgegaan als dorpswapen, echter met de hazewindhond in het schildhoofd.

In 'Armorial Général' van J. B. Rietstap, deel I, uitgegeven te Gouda in 1884, worden twee wapens van families (van) Acquoy beschreven. Eén beschrijving komt overeen met het huidige dorpswapen van Acquoy.

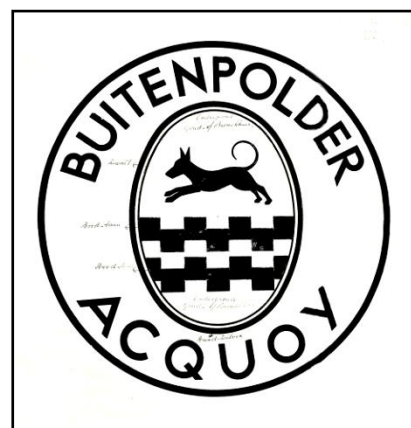
De andere beschrijving van het familiewapen Acquoy luidt: In zilver twee beurtelings gekanteelde rode dwarsbalken, in het schildhoofd vergezeld van twee mereltjes naast elkaar aan de rechterzijde geplaatst. Helmteken: een uitkomende zilveren zwanenhals met een rode bek. Dekkleden: zilver en rood. Wapenspreuk: Rien sans Dieu.

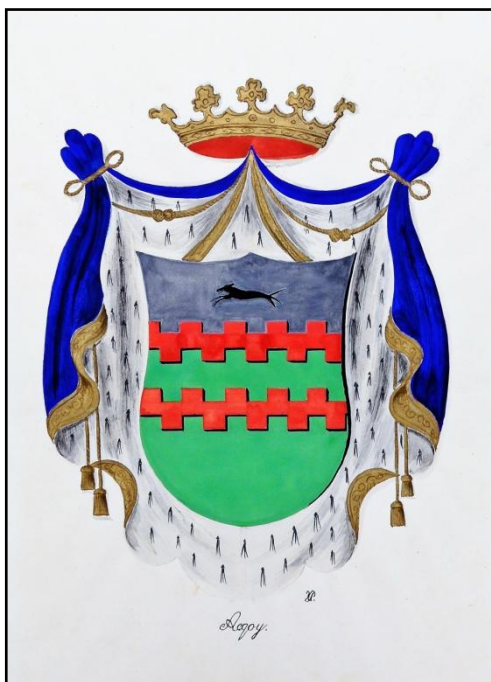
Het is jammer dat Rietstap bij de beschrijving van de wapens geen enkele bron vermeldt. In het boek 'Nederland's Patriciaat' van 1913 wordt het laatstgenoemde heraldisch wapen ook beschreven en tevens wordt een stamreeks opgevoerd.

Als stamvader van deze familie Acquoy wordt vermeld: Otto Janss, geboren omstreeks 1515, eigenaar van het Huis Acquoy.

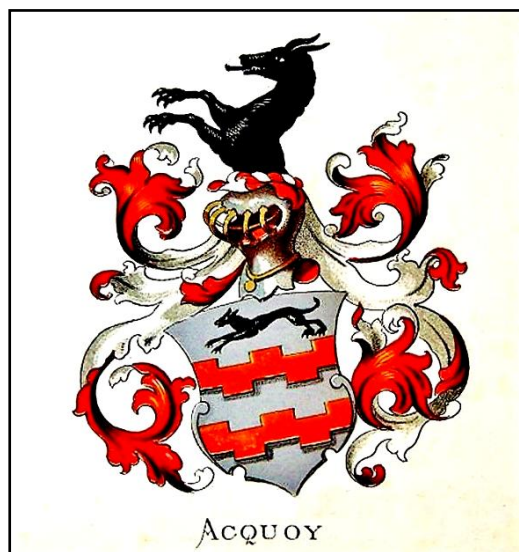
In de archieven van het Regionaal Archief Rivierenland te Tiel zijn twee afbeeldingen aanwezig met het dorpswapen van Acquoy.

In het archief van de buitenpolder van Acquoy is de nevenstaande afbeelding aanwezig, gedateerd 1935. Het logo van de buitenpolder is gedrukt bij Ter Haar en Schuijt te Leerdam. Op de afbeelding zijn kleuren met de pen vermeld. De ondergrond: goud- of bronskleur. De beurtelings gekanteelde dwarsbalken: rood-bruin. De middelste ovalen ring: zilver. De hond: zwart.





In de 'Atlas Waterschap Rivierenland' bevindt zich een aquarel met het dorpswapen van Acquoy. De datering van deze afbeelding is 1820. Het is een fraaie afbeelding van het wapen met een mantel gevoerd van hermelijn en een gouden kroon. De groene kleur van het schild is echter ongewoon; het schild van het wapen van Aquoy is immers van zilver. Bovendien is het een regel in de heraldiek dat geen kleur op kleur wordt gebruikt. Op deze afbeelding is dat wel het geval. De onderste beurtelings gekanteelde rode dwarsbalk is aangebracht op een groen veld. De hazewindhond in het zilveren schildhoofd is nogal klein uitgevallen.



De afbeelding rechts is een tinnen 'Kooise krijgsman' (eigen collectie) met het middeleeuwse wapen met de brak. Tenslotte de afbeelding links, is het dorpswapen van Acquoy zoals dat heden in gebruik is, compleet met helm en helmteken en dekkleden. Het enige verschil tussen het



huidige heraldisch wapen en het wapen dat in de middeleeuwen beschreven en afgebeeld werd is de jachthond in het schildhoofd.

Maart 2020.
Dick G. van Maren.

Bronnen:

Regionaal Archief Rivierenland:
Archief van de Buitenpolder van Acquoy, toeg. nr. 0325, inv. nr. 176.

Atlas Waterschap Rivierenland, toeg. nr. 1292, inv. nr. 82.

Het Utrechts Archief:

Buchel, van, Monumenta:

Inscriptiones monumentaque in templis et monasteriis Belgicis inventa.

Literatuur:

Album Amicorum van Walraven van Haefden.

Dijk, H. G., De Baronie Acquoy, een vorstelijke geschiedenis.

Kemp, A., Leven der Doorluchtige Heeren van Arkel, ende Jaar-Beschrijving der Stad Gorinchem.

Nederland's Patriciaat 1913.

Phébus, G., Livre de la chasse.

Rietstap, J. P., Armorial Général, deel I.

Verstegen, A. F., Diverse artikelen gepubliceerd op de website van de Kooise Dorpsraad.

Digitale bronnen:

antonzeven.nl

gallica.bnf.fr

heraldry-wiki.com

new.kooisedorpsraad.nl

nl.wikipedi.org

www.kbr.be